

Artearen borroka-zelaiak

Asteazkena zen, autopista berrian barrena joan nintzen Gasteizera. Artium azpian utzi nuen autoa. Erakusketa ikus-tera nindoan, baina urduri nengoen, eta pozarren, gaiztake-ria bat egin behar bainuen aspaldiko partez. Euskarazko bisita gidatuak asteazken goizetan izaten direla irakurri nuen Interneten. Izena eman behar nuen, eta ondo entzun, museoak berak gidariaren bitartez ikusleari esateko zeukana. Sarrera eskatu nuen. Borondatea, xentimo batetik gora nahi duzuna bota potera. Hori ez da borondatea esatekotan egon nintzen, baina ez, ixo, entzutera etorri haiz. Noiz da euskarazko bisita gidatua? Hamaiketan. Primeran. Baneukan kafe bat har-
tzeko astia.

Zintzo-zintzo azaldu nintzen hamaiketarako. Ingurura begiratu nuen laguntza eske: bakarra nintzen. Neska gajoa, bakarra azaldu eta berdin-berdin egin behar bere lana. Ton-
to plantak egin eta hanka egitea ere pentsatu nuen, baina berandu zen gelditzeko. Antzeman egin zidan. Zu al zara euskarazko bisita gidaturako izena eman duena? Mozolo aurpegi honekin, alferrik zen ezetz esatea.

Ez du ematen begiratu batera, baina ez da batere erraza gi-
dariaren lana: azalpenak garbi eman behar ditu, daturen bat edo besterekin jantzi jarduna, interesa erakutsi, pedagogia landu, ikuslearen arreta erakarri, behar denean denbora eman lan bati begira gera daitezen, erritmoa ezarri bisital-
diari, eta okerrera: ikuslearen galderei erantzun. Eta ez naiz niregatik ari. Gaiztake-ria egiteko asmoz joana nintzen, bai-
na ezin nuen, errukitu egin nintzen, ni bezalako azkar uste-
koa jasatea fortunatu zitzaion neska harekin. Gustura nen-

bilen gainera, museoak lan bakoitzari buruz eskaintzen zizkidan irakurketak entzuten.

Gezurra dirudi, baina irakurketa kontua da dena. Lan bati bati buruzko bi irakurketa ezberdin eta are kontrako eskain daitezke, irakurlearen arabera. Badira irakurle onberak eta badira irakurle gaiztoak. Txarrak eta onak. Obra geratzen da, ordea, esan dezake norbaitek. Eta bai, obra geratzen da, obra horrek irakurketak (onak) ukan baditu. Obra horri zukua atera bazaio, bueltaka-bueltaka tradizio batean txertatu bada, obra geratzen da. Baina zer da obra bat, inork irakurriko ez badu, inork horren gainean gogoeta egingo ez badu? Ikusgarri bat, beste edozein bezalakoa. Gaur museo-
ra, bihar estadiora.

Ohitura bihurtu da, estadio zein museoetan, partida eta erakusketa bakoitzak izan duen ikusle kopurua zehatz jaso, eta zenbaki hotz horren arabera neurtzea partidaren eta erakusketa bakoitzaren arrakasta. Futbol partida baten interesa neurtzeko balio duen irizpide berak balio al du erakusketa baten arrakasta neurtzeko? Akaso bai, balio du arrakasta neurtzeko; erakusketa batekin zer bilatzen du ordea museoak, arrakasta? Ikusle kopuru handia? Hori da bilatu behar duena?

Joko horretan sartuta gainera, beti daukate galtzekoa museoek. Guggenheim Bilbao Museoak beti izango du askoz bisitari eta ikusle gehiago beste edozein museo baino. Eta kopurua irizpide bakartzat hartuta, jai dute beste guztiek. Zenbat ikusle izango zituen Antony Gormleyren erakusketak Artiumen? Eta hala ere, merezi zuen. Horixe merezi zuela.

Artiumen batetik bestera eramanez ninduen gidariak azkeneko utzi zuen onena, eta beste lan batzuekin ez bezalako interesa erakutsi zuen Antony Gormleyren erakusketarekin. Izenburuak beti izan dira nire debilidadea, asko esaten dute artistaren asmoei buruz, mundua hitzetara ekartzean hartzen duten jarreraz. Erakusketa honen izenburua *Between you and me* zen ingelesez, euskaraz Zu eta bion artean. Eta halaxe ekin genion erakusketari, gidariak eta biok.

Gidariaren arabera, Antony Gormleyren lanak gizakia du ardatz, gorputzaren eta espazioaren arteko harremana. Bere ibilbidean behin eta berriz landu duen gaia da hori. Gizakia, gizakien arteko harremanak, bere fisikotasuna, bere lekua espazioan, bere lekua munduan.

Niri, bakardadeaz eta beldurraz ari dela iruditzen zait.

Bistan da gizakiaz ari dela, giza gorputzaren irudikapenetik abiatzen baita bere lanik gehientsuenetan. Ez da ordea irudikapen errealista, eta are gutxiago naturalista. Giza gorputzaren irudikapenak metaforak dira, kasurik gehienetan. Batean, untxientzako kaiolak egiteko erabiltzen den metalezko sarez egindako espazio hertsu baten barruan dagoen hutsuneak irudikatzen du gizakia. Beste batean, giza gorputz biribil eta ertzik gabeko batetik hodi bat ateratzen da, zoruan buelta batzuk eman ostean beregana itzultzeko. Beste batzuk, metalezko giza gorputz ilun eta hotzak, sabaitik zintzilik daude, jarrera deserosoan.

Lan hauek ikusita, burura datorkizuna gizaki bakoitzaren bakardadea da. Deseroso, ingurune hotz eta arrotz batean, espazioaren menera formatuak eta forma hartuak; norbere pentsamendu, sentimendu eta desioak adierazi ezinda, bizitzak eskaintzen dizkion une gozo eta garratzak nork bere baitan egostera kondenatua, inkomunikazio sakonenaren gatibu.

Ez nuen entzun, ez nintzen konturatu gidariak beste gela baterantz eramane nahi ninduela. Ikusteko falta zaigun haxe da niri gehien gustatzen zaidana, esan zidan. Kontu inozoa da, topikoa agian, baina ez da beti faltsua euskaldunen artean sortzen den konfiantzarena. Niri behintzat gertatzen zait. Seguruago sentitzen naiz, erosoago, errazago lortzen dut konplizitate minimo bat. Konturatzerako, gidariaren atzetik nindoan, berari gehiena gustatzen zitzaion lana ikustera.

Bere lan kuttuna *European Field* zen, Zelai europarra. Beste lanekin alderatuta, itxuraz zein egituraz erabat bestelakoa da hau.

Aurretik ikusitako eskulturarik gehienak banaka zeuden, metalezkoak ziren, eta eskala naturala zuten neurri. Beste lan

honetan, aldiz, gizakiak orkatilera iristen zaizkio ikusleari, buztinezkoak dira, eta milaka daude gela berean batera. Badu beste berezitasun bat lan honek: ezin duzu gelara sartu. Kanpotik ikusi behar duzu, sarrerako atearen paretik. Handik ikusten duzu buztinezko gizakiño aldra honek zorua erabat estaltzen duela, gela erabat betetzen. Eta buztinak kolore eta tonu desberdinak hartzen dituenek, lainoek sortutako itzala ikusi uste duzu ilun dagoen leku batzuetan, eta eguzki indartsu baten argia besteetan. Hortik lanaren izena: zelaia.

Antony Gormley 1990ean hasi zen Field izeneko serie honekin. Lehendabizikoa Mexikon egin zuen, hango familia buztinagile batekin. Lurrarekin lan egin nahi zuen, ordura arteko bere lan hotzagoak alde batera utzita. Sinpleak ziren arauak: hartu buztin zati bat esku artean, eman giza gorputzaren itxura ahal duzuen azkarrena, hankarik eta besorik gabeko soina eginez, eta burua soinaren proportzioan egin. Behin hori egindakoan, arkatz baten muturrarekin, bi zulo egin begien parean. Kitto. Lehortzen utzi, eta labera. Milaka egin zituzten. Denak antzekoak, eta denak desberdinak.

Harrezkero beste hainbat lekutan egin du ariketa bera: Txinan, Suedian, Erresuma Batuan, Amazonian. Lekua aukeratu, hara joan, hango jendeekin hitz egin, lanean hasi, buztinezko milaka eta milaka gizakiño egin, eta bukatutakoan, erakusketarako paratu tokian tokiko aretoen batean, besteak beste, nork berak egindako gizakiñoak ikusteko aukera izan dezan. Lan honegatik Turner Saria jaso zuen 1994an. Gasteizko Artiumera ekarri zutena Suedian egindakoa da, Malmon.

Antony Gormleyk, lan honen zergatia galdetzen zaionean, humanitate bat eta bakarra dagoela erakusteko egin zuela lan hau erantzuten du, eta humanitate horrek etorkizunarekiko duen ardura ere jarri nahi zuela agerian, gaur egungo bizimoduak planeta bera arriskuan jartzen duenean.

Ikusgarria da lana, hitzaren zentzurik onenean. Zirrara eragiten du. 40.000 buztinezko gizakiño, gela berean, bata bestearen ondoan, zuri begira. Ez dira batere modu naturalistan eginak, baina batzuetan bizirik daudela iruditzen zaio

bati. Geldirik daudela zu han zaudelako, baina gauez, museoa itxitakoan, paseoan ibiliko direla museoan barrena, batera eta bestera, denbora baterako bizileku izango dutena aztertzen. Hainbeste dira, eta hain daude geldirik eta mutu, begira-begira geratzen bazara, azkenerako egonezina sartzen zaizu, eta beldurra.

Beldurra gainera uxatzeko, eta bisita gidatua hantxe bukatzen zelako ere bai, umore printza bat atera nahi izan nuen, eta ahal bezain inozo, ahal bezain xalo, gozo-gozo galdetu nion gidariari: eraman dezaket bat etxera? Ez, erantzun zidan, serio eta beltz. Ez nuen, antza, nahikoa nabarmendu ironia tonua.

Bisita gidatua bukatuta, Field lanari beste begirada bat ematera itzuli nintzen. Denbora luzez egon nintzen gizakiño aldra hari so. Zerk egiten zuen buztin puska haiek gizakiaren irudikapena izatea, guk halakotzat hartzea? Ez zuten hankarik, ez zuten besorik, soina eta burua besterik ez ziren. Artistaren arau sinpleekin gogoratu nintzen: bi zulo egin begien parean. Ikusteko ahalmenak bihurtzen ditu gizaki, inguruaren kontzientzia hartzeak. Eta 40.000 gizakiño guri begira daudela ikusteak, beldurra emateaz gain, geu bihurtzen gaitu objektu. Geu gara begiratuak eta aztertuak, geuri begiratzen digu lurrak, 40.000 gizakiñoaren bitartez.

Hala ere, zer pentsa ematen du, gizakiaren irudikapen honetan, ikusteko ahalmena bai, baina hitz egitekorik ez daukatela ohartzeak. Eta bat-batean, lanaren bi aldeetan gaude la konturatzen zara. Eta ahotsik gabeko giza masa bat garella etortzen zaizu, nahi gabe ere.

Hartu daiteke gure demokrazien metaforatzat ere: ahotsik gabeko giza masa bat, gora begira: zeruaren beldur, gripearren beldur, lapurren beldur, beldurraren beldur. Beti gora begira: sateliteen menpe, estaldura bila (uler bedi nahi den gisan), telebistaren mandoa aginte makila bakar.

Norbanakoa ezdeus eta kolektiboak indarge dauden garaio-tan, arteak gero eta gehiago bilatzen du, ze erremedio, bere esparru autonomotik irten eta gutako bakoitzaren izaera po-

litikoa aktibatzea. Eta ahotsik gabeko gizakiak irudikatu dituen artista berberak, Antony Gormleyk, jendearen parte hartzea bultzatu nahi izan du udara honetan, zeresan ugari eman duen ekintza batekin.

Baina horri buruzko irakurketa, hurrengoan ekarriko dizuet.

Bitartean, ez izan beldur.¶